

Koronka we Dworze

KATALOG WYSTAWY
13 czerwca – 4 września 2020

ZAMEK KRÓLEWSKI
NA WAWELU
PAŃSTWOWE ZBIORY SZTUKI

*Dwór
w Stryszowie*

ODDZIAŁ ZAMKU KRÓLEWSKIEGO NA WAWELU

WYSTAWA

KURATOR WYSTAWY

Mateusz Żmijowski

WŁAŚCICIELE EKSPONATÓW

Autorki prac

KATALOG

REDAKCJA

Joanna Ziętkiewicz-Kotz

PROJEKT I OPRACOWANIE GRAFICZNE

Anna Hałuniewicz

SKŁAD, ŁAMANIE, DTP

Anna Hałuniewicz

FOTOGRAFIE

Darzysław Błażewski

NA OKŁADCE:

Serwetka, koronka klockowa, Krystyna Poterek, 2019

ZAMEK KRÓLEWSKI
NA WAWELU

PAŃSTWOWE ZBIORY SZTUKI

© Zamek Królewski na Wawelu – Państwowe Zbiory Sztuki
Kraków 2020

Koronka we Dworze

Już po raz drugi Dwór w Stryszowie prezentuje wystawę prac członkiń Stowarzyszenia Miłośników Tradycyjnego Rękodzieła Ludowego i Artystycznego Lud-Art z siedzibą w Muzeum Etnograficznym im. Seweryna Udzieli w Krakowie. Odwiedzający wystawę *Koronka we Dworze* będą mogli zapoznać się z wyrobami koronkowymi w rodzaju wachlarzy, biżuterii, elementów ubioru, masek karnawałowych czy serwetek, wykonanych przy zastosowaniu różnych technik koronkarskich.

Ekspozycja ma na celu przywołać dziś nieco zapomniane rzemiosło koronkarskie. Początki tej sztuki sięgają starożytnego Egiptu, gdzie używano zdobnie wiązanych siatek przypominających późniejsze wyroby koronkowe. W modzie europejskiej koronki pojawiły się w wieku xv i wkrótce na równi z biżuterią stały się symbolem luksusu i bogactwa. Szybko zaadaptował je także Kościół katolicki. Jako dekoracja stroju w formie np. szerokich obszyć alb czy złotych lub srebrnych aplikacji zdobiących ornaty, koronka była elementem uświetniającym uroczystości religijne.

Na przełomie xv i xvi wieku Genua, Florencja, Rzym, a przede wszystkim Wenecja stały się głównymi ośrodkami koronkarstwa. W końcu xvi i na początku xvii wieku zaczęły się również wyróżniać ośrodki powstałe we Flandrii. We Francji pierwsze manufaktury koronek założono w 2. połowie xvii stulecia. W wiekach xvii i xviii w Anglii, Hiszpanii i Niemczech wzorowano się głównie na włoskich koronkach igłowych lub flandryjskich klockowych.

Zbudowanie maszyny koronkarskiej na początku xix stulecia spowodowało, iż prestiż koronek wyrabianych ręcznie stopniowo malał. Powstały zakłady produkujące koronkę maszynową, dzięki czemu stała się ona znacznie bardziej dostępna i tańsza, tym samym tracąc swój luksusowy charakter. Na przełomie xix i xx wieku pojawiły się próby wznowienia koronkarstwa ręcznego, jednak jego ponowny rozkwit nastąpił dopiero w 2. połowie xx stulecia.

Do Polski koronka trafiła prawdopodobnie za sprawą królowej Bony oraz dzięki bogatemu mieszczaństwu. W wieku xviii zaczęły powstawać w naszym kraju ośrodki koronkarskie. Niestety rozbiory Polski doprowadziły do upadku rzemiosła, w tym także koronkarstwa, które odrodziło się dopiero pod koniec xix stulecia. Powstały wówczas szkoły oraz ośrodki koronkarskie w Bobowej, Lwowie, Kańczudze, Muszynie, Przeworsku oraz Starym Sączu. Z inicjatywy aktorki Heleny Modrzejewskiej w roku 1883 utworzono w Zakopanem Krajową Szkołę Koronkarską zwaną Szpulkarnią, której zadaniem było kształcenie dziewcząt w umiejętnościach koronkarskich i tkackich.

Na początku wieku xx na kondycji polskiego koronkarstwa zaważyła maszynowa produkcja koronek, której intensywny rozwój wymusił zamknięcie niektórych szkół koronkarstwa. Obecnie, w dobie odrodzenia rękodzieła, koronka znów zaczyna się cieszyć coraz większym zainteresowaniem. Pojawiają się różne stowarzyszenia i inicjatywy lokalne, których zadaniem jest podtrzymywanie koronkarskiej tradycji.

Mateusz Żmijowski

Dwór w Stryszowie

Stowarzyszenie Miłośników Tradycyjnego Rękodzieła Ludowego i Artystycznego Lud-Art przy Muzeum Etnograficznym w Krakowie

Stowarzyszenie powstałe 17 marca 2005 roku kontynuuje działalność Klubu Hafciarskiego założonego przy Krakowskim Oddziale Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego w roku 1993. Pomysłodawczynią i założycielką Klubu Hafciarskiego była dr Urszula Janicka-Krzywda – kustosz krakowskiego Muzeum Etnograficznego, instruktorka haftu, dziennikarka, badaczka kultury ludowej, laureatka wielu prestiżowych nagród i wyróżnień w dziedzinie zachowania tożsamości kulturowej w Małopolsce. Stowarzyszenie Lud-Art skupia przedstawicieli różnych pokoleń, środowisk i zawodów, których łączy zamiłowanie do rękodzieła i szczególnie wrażliwość. Lud-Art prowadzi bardzo bogatą działalność dydaktyczną i wystawienniczą, obecnie ma na koncie 119 wystaw zbiorowych o różnorodnej tematyce. Przeprowadza również pokazy rękodzieła, a także warsztaty w szkołach, domach kultury i na imprezach promujących rękodzieło ludowe i artystyczne, przybliżając tym samym jego znaczenie i miejsce w polskiej tradycji w kraju i poza jego granicami. Członkinie Stowarzyszenia biorą udział w licznych konkursach regionalnych i ogólnopolskich, zdobywając nagrody i wyróżnienia. Mottem ich działalności jest hasło: *Tradycja i współczesność*.

Rok 2018 był rokiem szczególnym. Z okazji jubileuszu 25-lecia działalności Stowarzyszenia zarząd zorganizował uroczyste wystawy o tematyce regionalnej, które odbiły się szerokim echem w mediach: *Piękna nasza Polska cała* w Nadwiślańskim Parku Etnograficznym w Wygiełzowie oraz *Brzegiem Wisły nie się wije* w Centrum Kultury Podgórze. Obydwie ekspozycje zostały objęte honorowym patronatem prezydenta Krakowa prof. Jacka Majchrowskiego.

Stowarzyszenie Lud-Art liczy obecnie 36 członkiń. Obecna ekspozycja jest 120 wystawą prac tej grupy, prezentującą wyroby wykonane w różnych technikach koronkarskich.

Najważniejsze wystawy:

- 1994: *Haft – rzemiosło czy sztuka?* – Muzeum Etnograficzne w Krakowie
- 1996: *Haftowane obrazy* – Muzeum Etnograficzne w Krakowie; Zamek w Suchej Beskidzkiej
- 2000: *Czarodziejska nitka* – Orawski Park Etnograficzny
- 2004: *Iglą malowane* – Dwór Stryszów, filia Zamku Królewskiego na Wawelu
- 2005: *Jak pajęczyna... Uroda koronki* – Orawski Park Etnograficzny w Zubrzycy Górnej; Skansen w Sidzinie; Zamek w Suchej Beskidzkiej
- 2010: *Chaty i Dwory – Monogramy – Portrety* – Urząd Miasta Krakowa, Pałac Wielopolskich
- 2010: *Kaszubszcze wesiwe* – Dom Kultury Podgórze, Dwór Czeczów
- 2012: *Sacrum w hafcie i koronce* – Kościół św. Katarzyny, Kraków
- 2013: *Monogramy w hafcie i koronce* – Dom Kultury Podgórze, Dębnicki Ośrodek Kultury „Tęcza” (2014: Zamek w Suchej Beskidzkiej)
- 2014: *W kuchni* – Dom Kultury Podgórze, Dwór Czeczów
- 2016: *Duma krakowiaków. Hafty białe i kolorowe* – Nadwiślański Park Etnograficzny w Wygiełzowie
- 2018: *Piękna nasza Polska cała* – Nadwiślański Park Etnograficzny w Wygiełzowie
- 2018: *Brzegiem Wisły nie się wije* – Centrum Kultury Podgórze, Dwór Czeczów
- 2019: *Nicią z przeszłości* – Dom Jana Matejki, Kraków
- 2019/2020: *Koronkowe Święta* – Nadwiślański Park Etnograficzny w Wygiełzowie
- 2020: *Nie tylko zakładki* – Biblioteka Główna Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II, Kraków

Halina Dulemba
wiceprezes Stowarzyszenia Lud-Art

Koronka
we Dworze

Techniki koronkarskie prezentowane na wystawie

Koronki klockowe sięgają początkami odległych czasów i choć powszechnie przyjmuje się, że ich ojczyzną są Włochy, wiele wskazuje na to, że wywodzą się ze Wschodu, wiadomo bowiem, że w Syrii i Grecji wyrabiano koronki tego typu, zanim w XVI wieku pojawiły się w Italii. Za wschodnim pochodzeniem tej techniki przemawia również i to, że wzory pierwszych koronek miały charakter wschodni lub silnie do niego nawiązywały.

Koronki klockowe powstają poprzez splatanie nici nawiniętych na specjalne szpulki (tzw. klocki), zazwyczaj drewniane. Pierwsze wyroby tego typu, wykonane w kształcie pasów lub taśm z nici srebrnych lub złotych, były mało efektowne. Z czasem zaczęto komplikować ich wzory i formy, nadając im splotom coraz bardziej wyrafinowany charakter.

Koronki igłowe – jak sugeruje nazwa – wykonywane są z nici za pomocą igły. Motywy wzoru są haftowane oddzielnie, a następnie łączone przesełkami w całość, tworząc delikatną koronkową strukturę. Klasyczna koronka igielkowa jest pochodzenia włoskiego.

Koronki teneryfowe – odmiana koronek igielkowych – wykonywane są na osnowie nałożonej na foremkę. Ich ojczyzną jest Ameryka Południowa, a do Europy przybyły z Brazylii w końcu XVI i w XVII wieku. Z czasem znalazły licznych zwolenników i wykonawców, zwłaszcza w Hiszpanii i południowej Francji. Początkowo znane były jedynie w kształcie kół promieniście rozchodzących się od środka koła na nitkach osnowy, przez co zysały nawet miano koronek słonecznych. Później wyrabiano je w różnych kształtach, głównie jako kwadraty, prostokąty i pasy z ząbkami.

Koronki szydełkowe należą do najbardziej popularnych, lubianych i często wykonywanych. Znane są w całej Europie, a zawdzięczają swą popularność niezwykle urozmaiconej technice, dużej różnorodności motywów i wzorów oraz przydatności w różnych trendach mody.

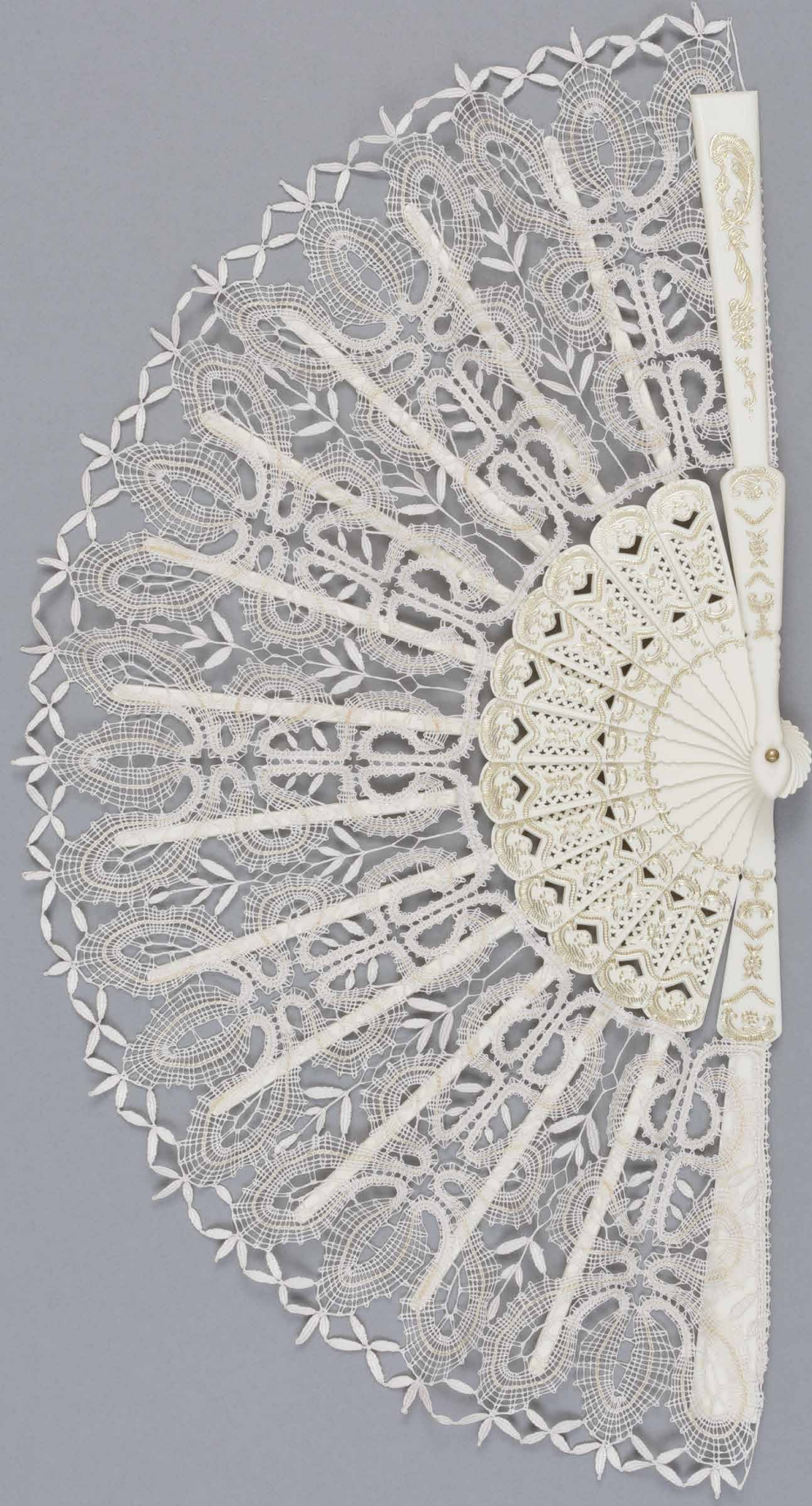
Koronki czółenkowe (tzw. frywolitki) powstały w końcu XVII wieku, a już w XVIII stuleciu osiągnęły dużą popularność i bardzo wysoki poziom wykonania. Z początku wykonywano je jednym czółenkiem. Z poszczególnych elementów łączonych ze sobą za pomocą tzw. pikotów tworzono stosunkowo proste koronki w postaci taśm do obszywania brzegów materiału. Z biegiem czasu koronki czółenkowe osiągały coraz bardziej skomplikowaną budowę i coraz większą szerokość. Do wykonania takich koronek stosowano nie jedno, lecz kilka czółenek jednocześnie, a dla ułatwienia pracy wprowadzano czółenka różnokolorowe. Najbardziej charakterystyczną cechą budowy frywolitek jest łączenie kolistych lub półkolistych elementów tworzących motywy składające się na wzór.

Jadwiga Gruca
wiceprezes Stowarzyszenia Lud-Art

1. Bransoletka i naszyjnik, koronka klockowa, Jadwiga Gruca, 2018

2. Wachlarz, koronka klockowa, Elżbieta Filipowicz, 2018

3. Wachlarz, koronka klockowa, Elżbieta Filipowicz, 2019

4. Broszka, koronka klockowa, Jadwiga Gruca, 2019

5. Ozdoba na głowę,
koronka klockowa,
Elżbieta Filipowicz,
2018

6. Podwiązka, koronka czółenkowa, Jadwiga Gruca, 2019

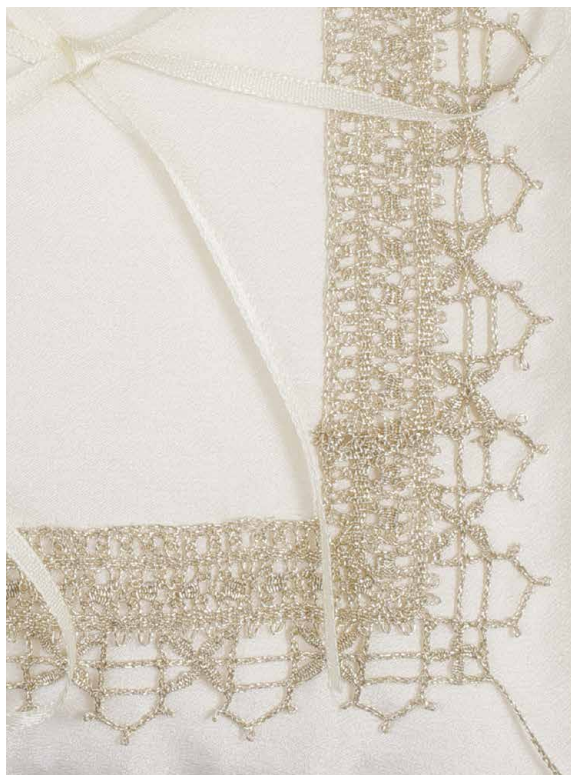

7. Buciki, koronka klockowa,
Bogumiła Zając, 2020

8. Woreczek, koronka czółenkowa,
Jadwiga Gruca, 2019

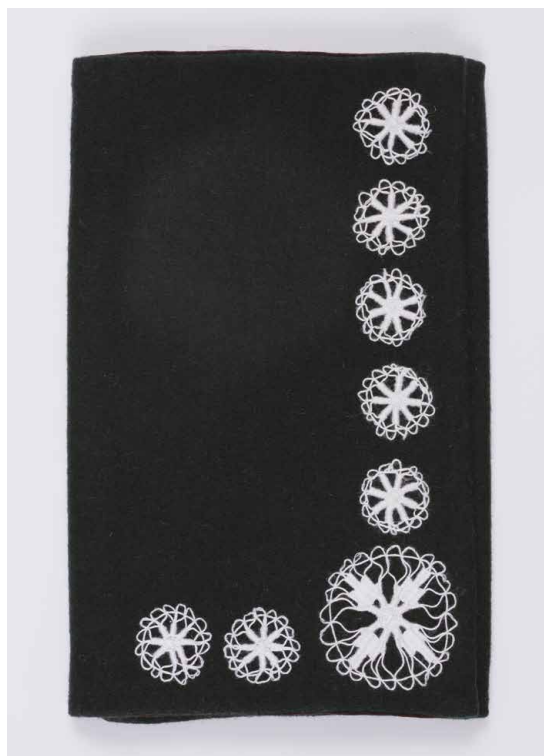

9. Poduszczyk na obrączki,
aplikacja z koronki klockowej, Elżbieta Filipowicz, 2018

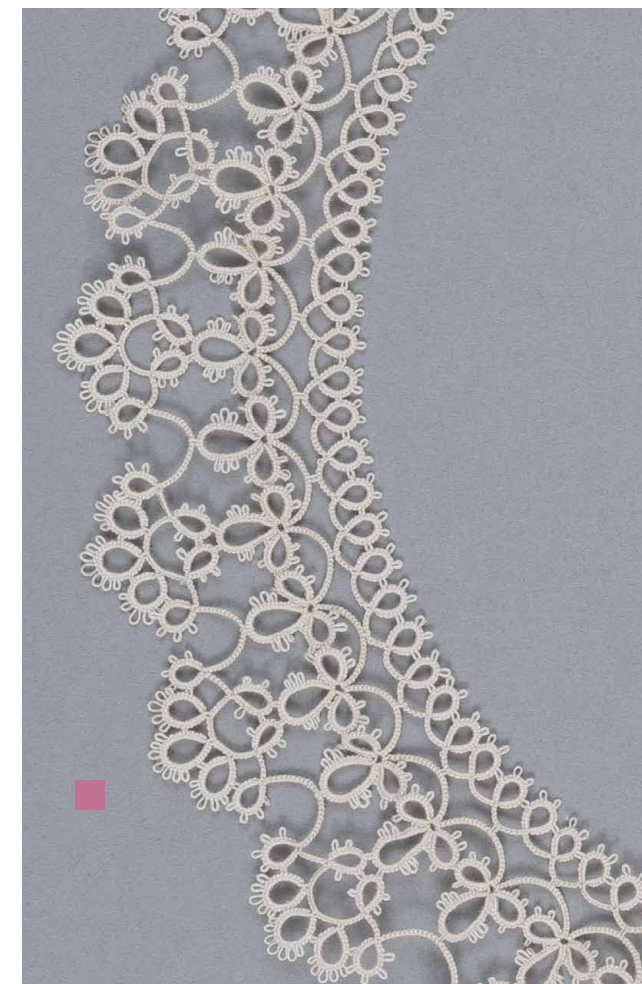
10. Saszetka, aplikacja z koronki teneryfowej,
Halina Dulemba, 2019

11. Kołnierz, koronka klockowa, Elżbieta Filipowicz, 2019

12. Kołnierz, koronka czółenkowa, Jadwiga Gruca, 2019

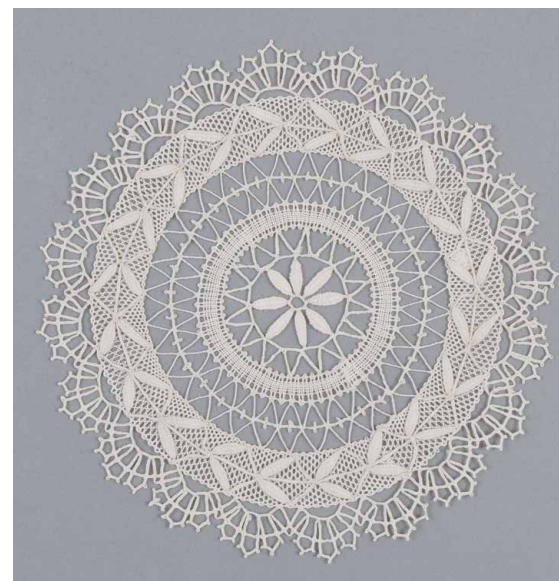
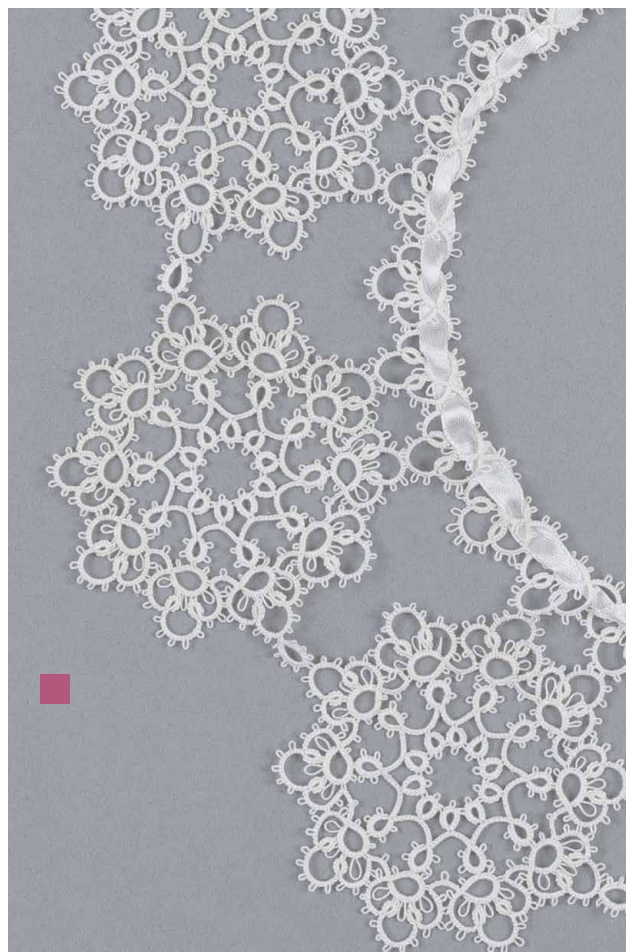
13. Kołnierz, koronka klockowa, Bogumiła Zając, 2019

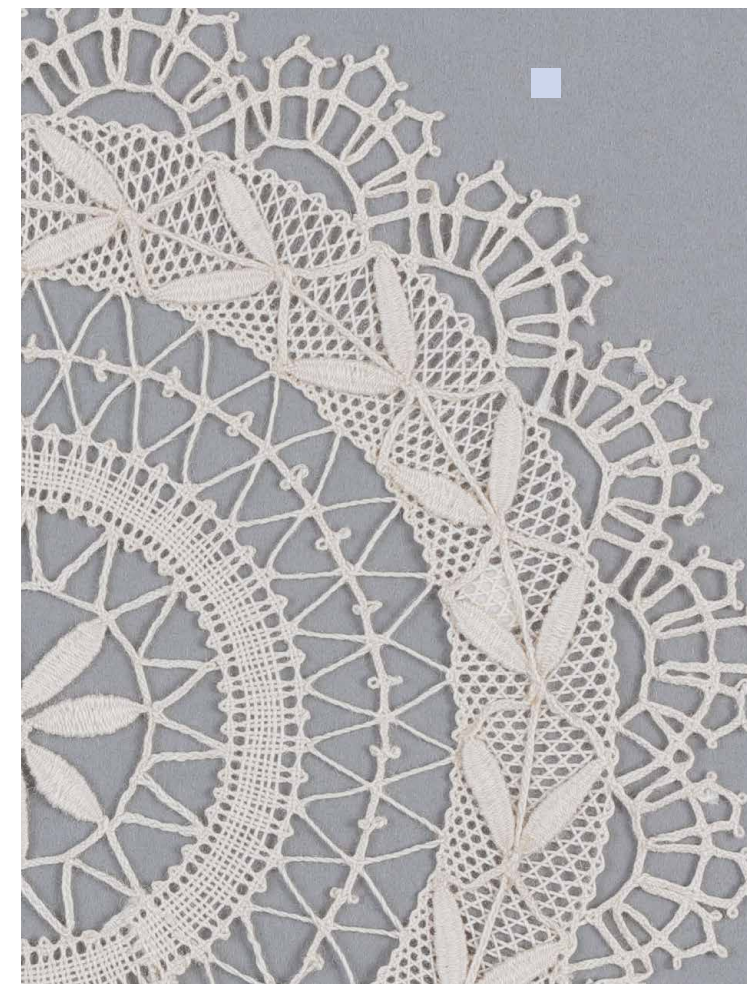
15. Ozdoba, koronka klockowa, Krystyna Poterek, 2019

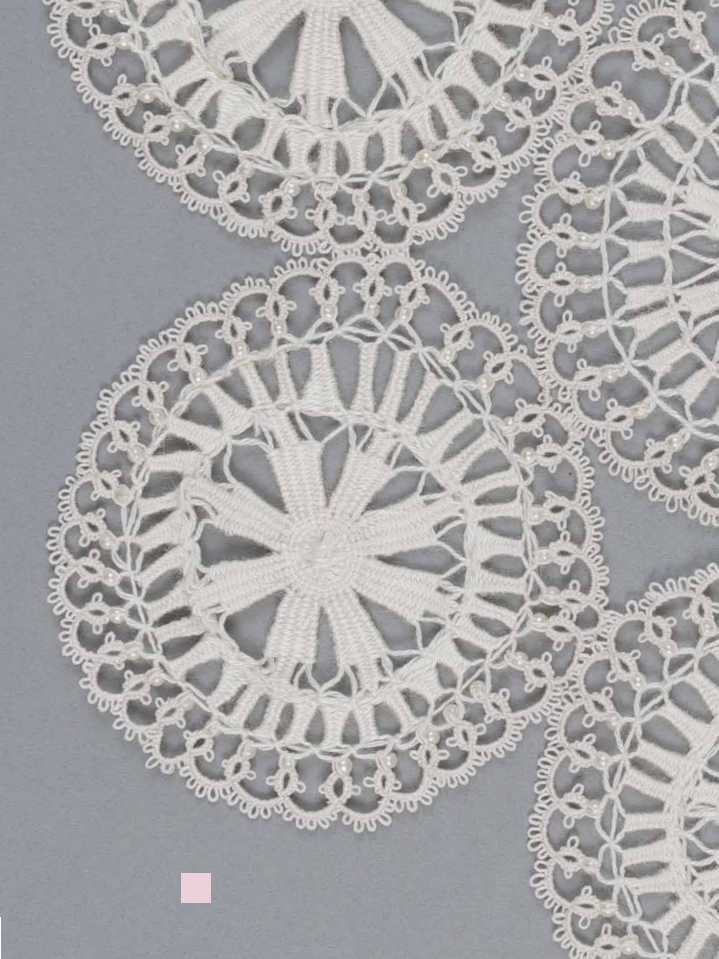

14. Kołnierz wiązany, koronka czółenkowa, Jadwiga Gruca, 2019

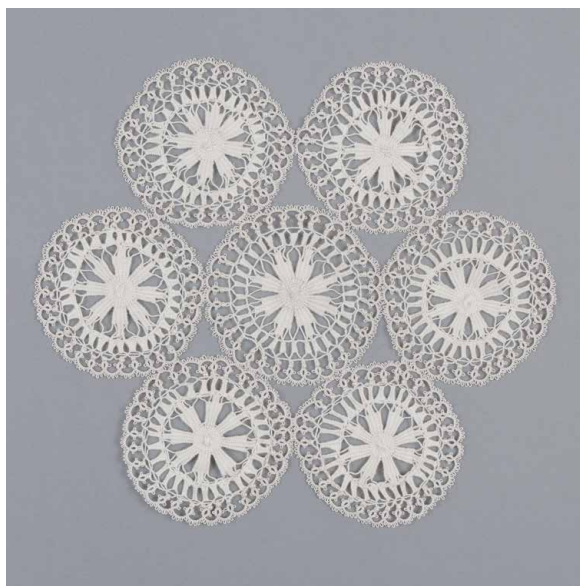

16. Serwetka, koronka klockowa, Krystyna Poterek, 2019

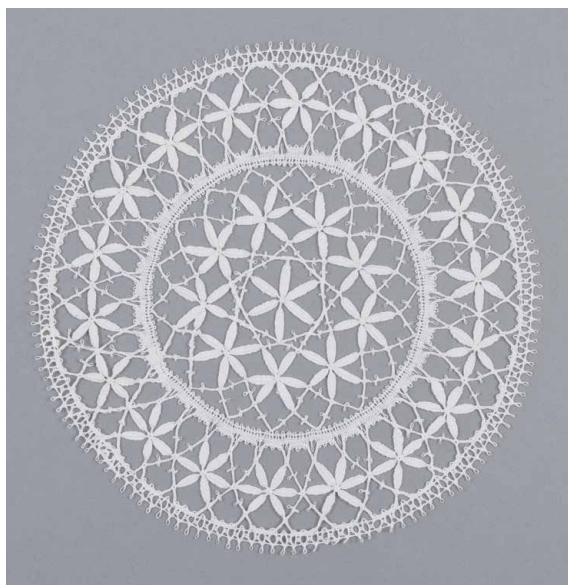
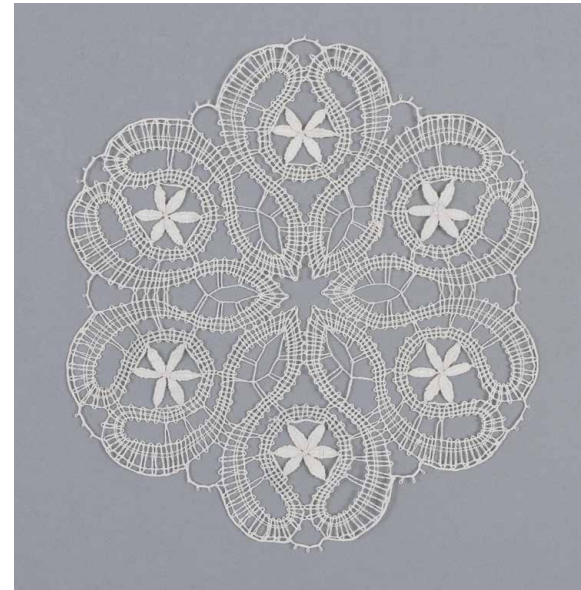

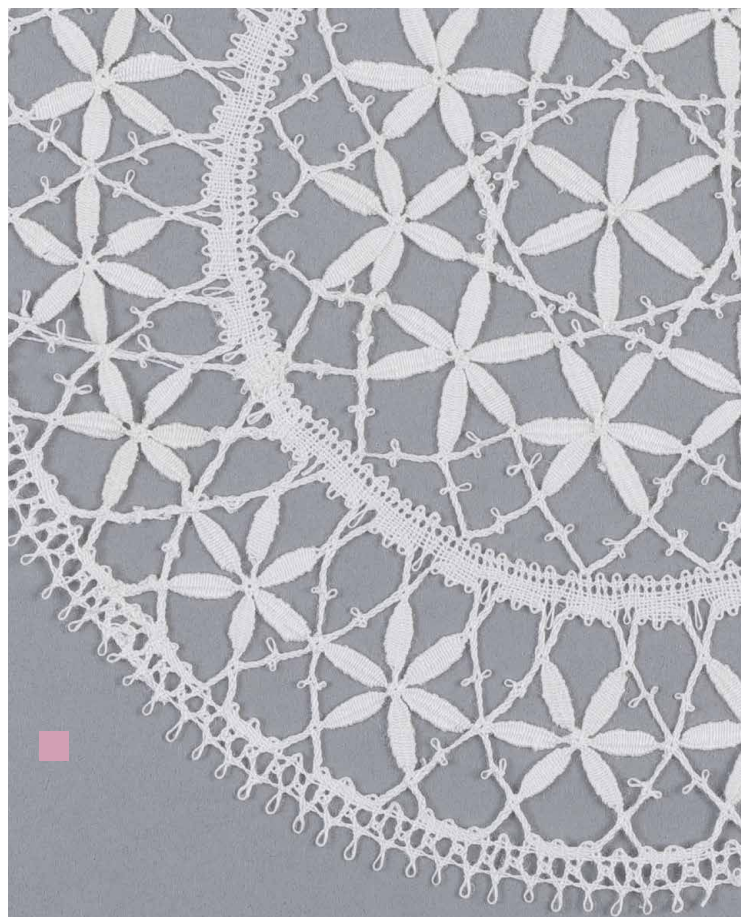
17. Serwetka, koronka teneryfowa z elementami koronki czółenkowej, Halina Dulemba, 2019

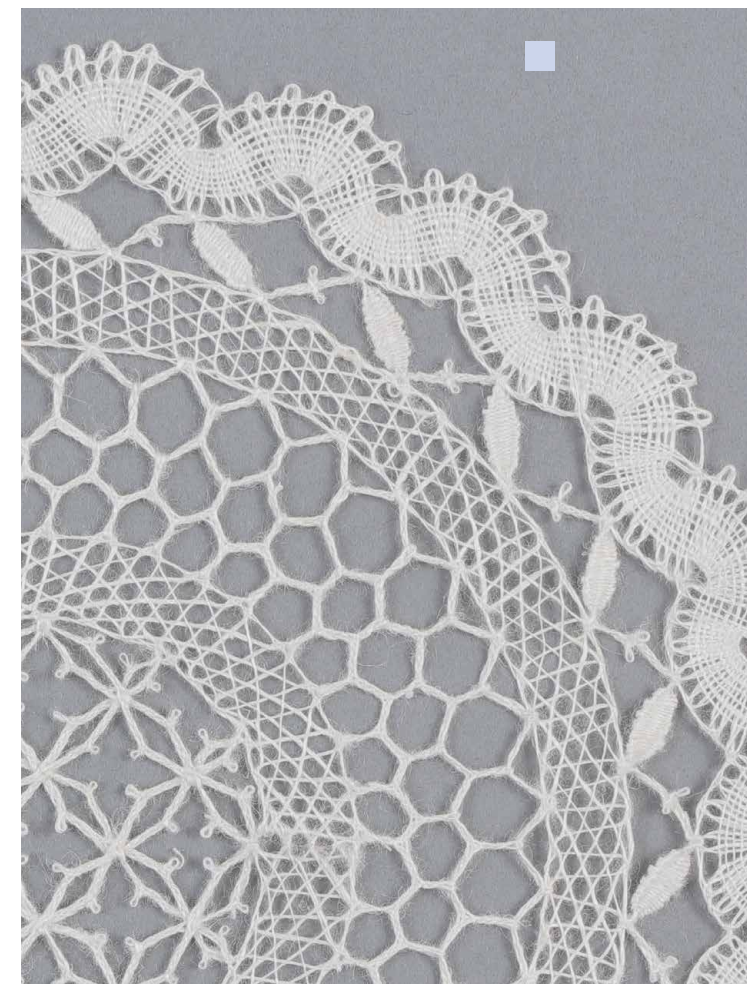
19. Serwetka, koronka klockowa, Krystyna Poterek, 2019

18. Serwetka, koronka klockowa, Mieczysława Pasternak, 2019

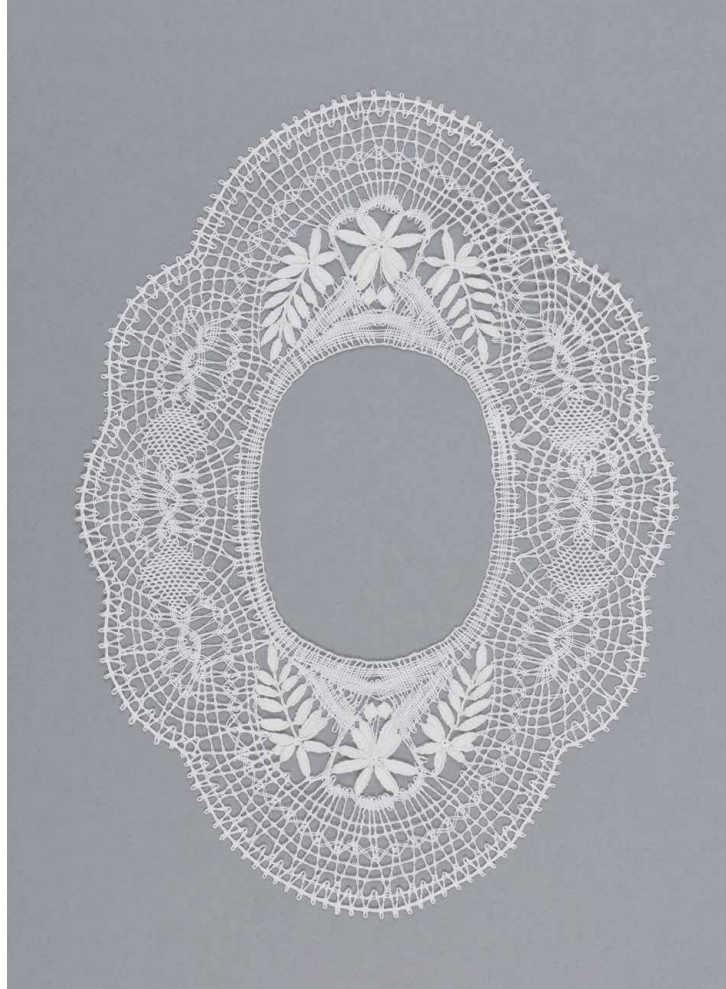

20. Serwetka, koronka klockowa, Bogumiła Zając, 2019

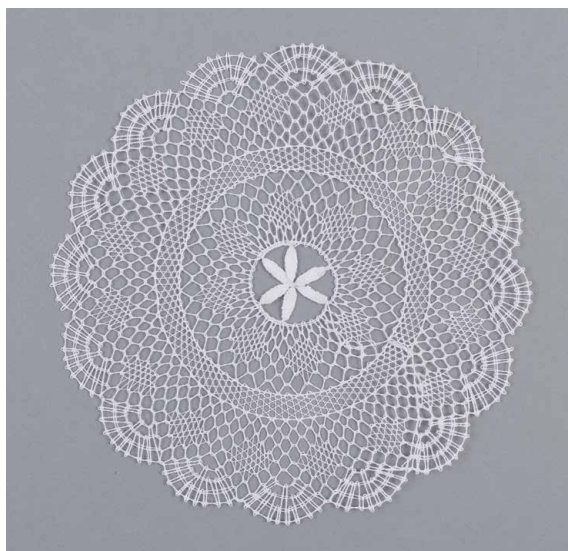

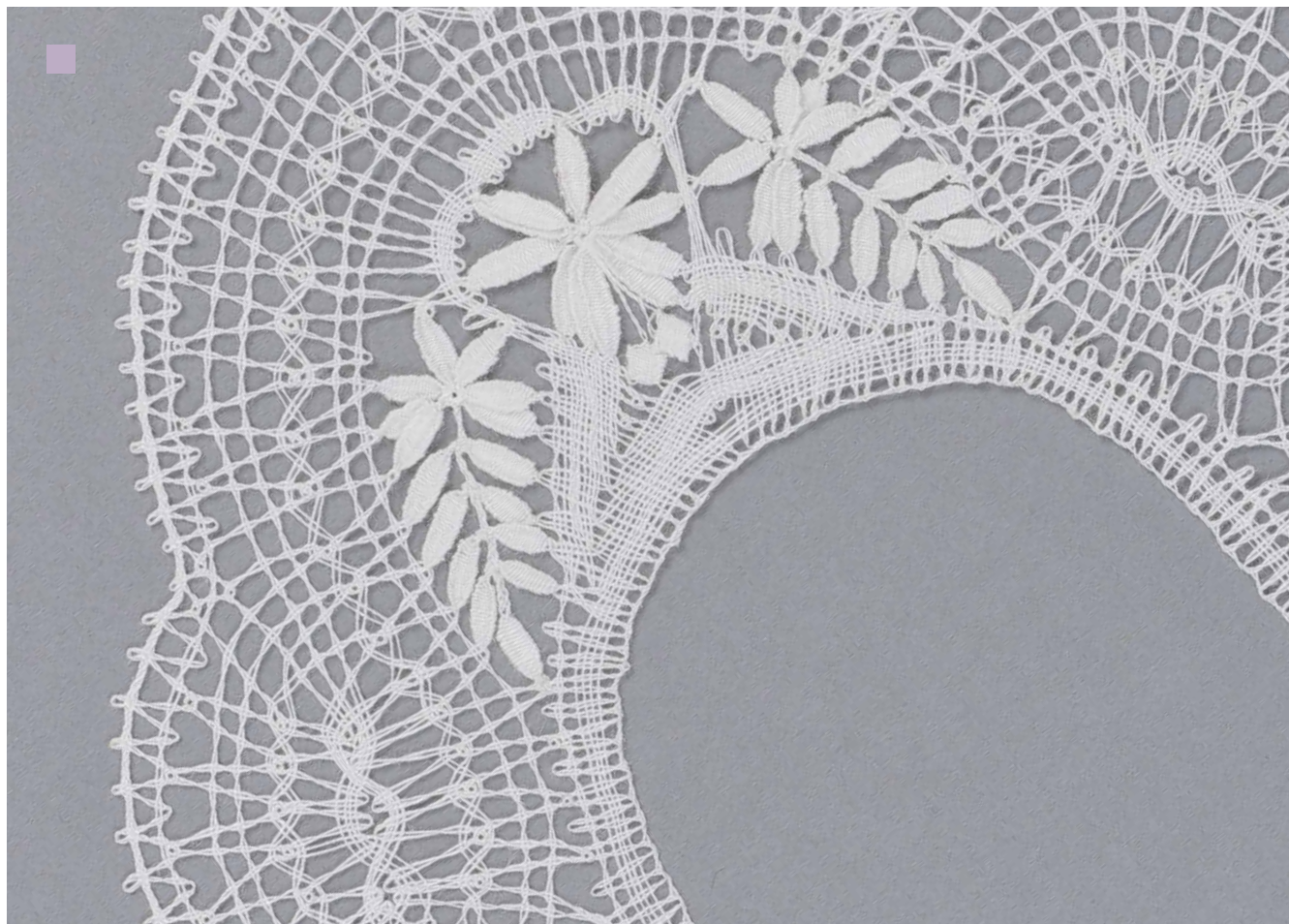
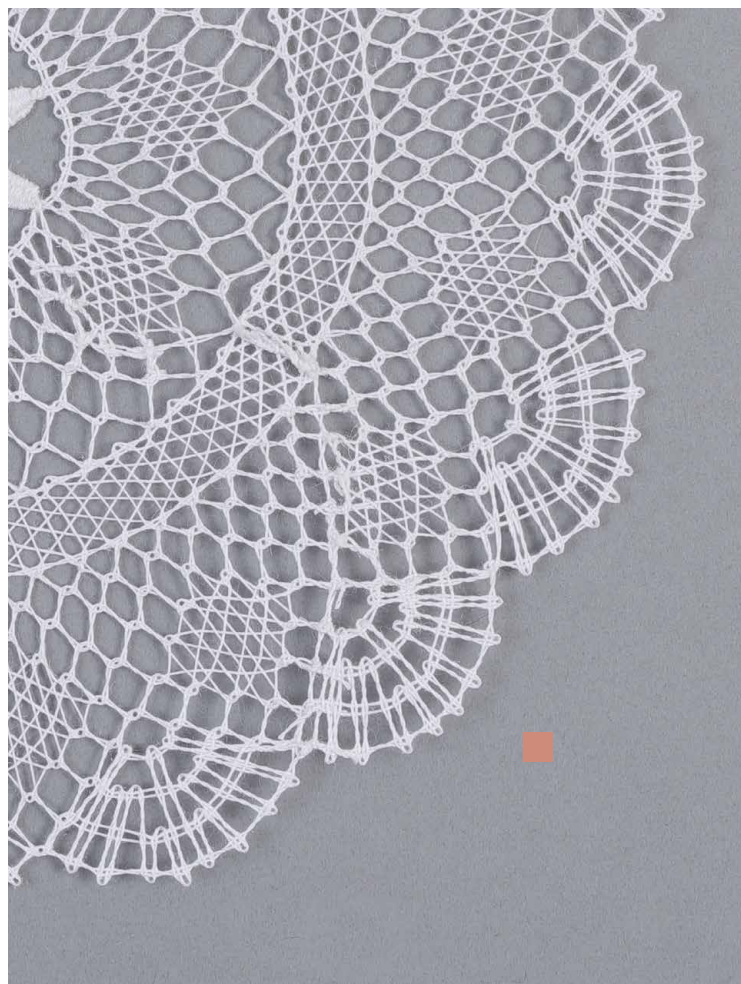
21. Serwetka, koronka klockowa, Krystyna Poterek, 2019

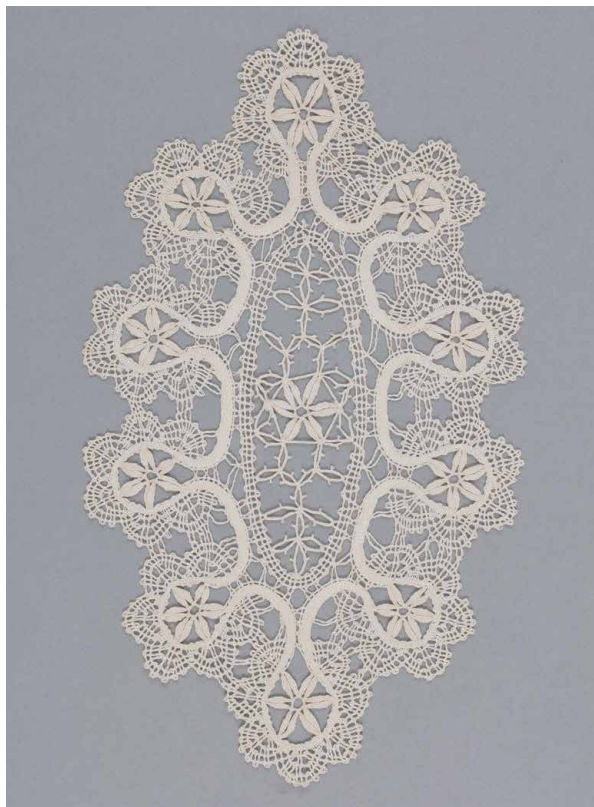
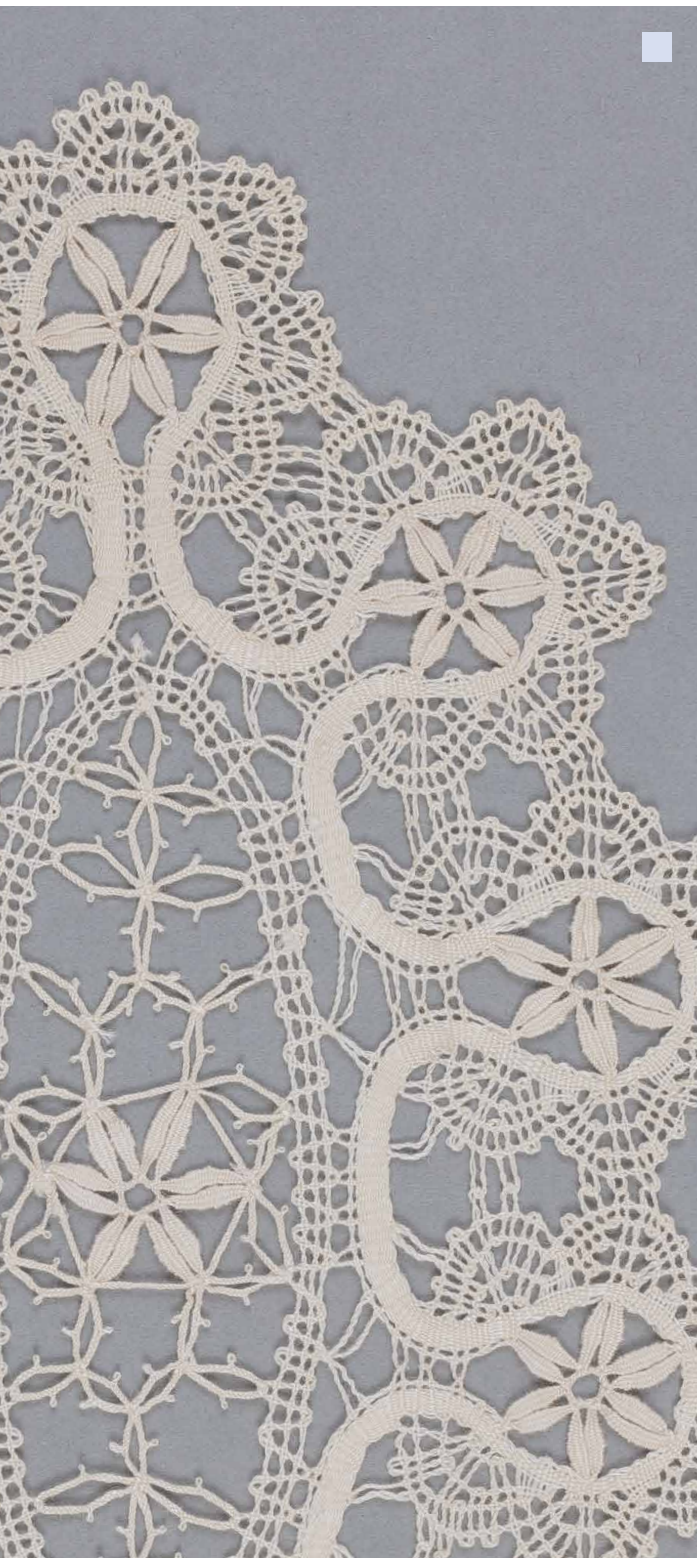

23. Serwetka, koronka klockowa, Mieczysława Pasternak, 2019

22. Serwetka, koronka klockowa, Bogumiła Zając, 2019

24. Serwetka, koronka klockowa, Krystyna Poterek, 2019